Két Nemzeti Színház egy-egy előadása

Örvendetes tény: korábbi hosszú időszak gyakorlatával ellentétben, mind gyakrabban terelhetjük a figyelmet azokra a színházainkra is, amelyek a „nemzeti" jelzőt viselik a nevükben. Aligha formális, ha úgy tartjuk, hogy legalább egyre ma is kötelez ez a megkülönböztetés: színvonalra.

Budapest

Tarelkin halála

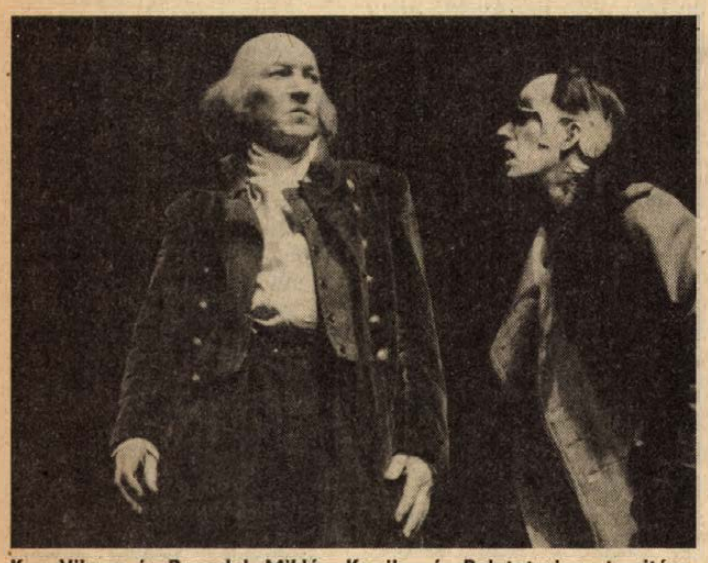

Kun Vilmos és Benedek Miklós, Kapilov és Polutatarinov kapitány
MTI Fotó – Benkő Imre felvétele

A nagy komédia arról ismerszik meg félreérthetetlenül, hogy az általa kiváltott nevetés, akár kacagás, helyenként egyenesen hahota, sosem felszabadult. Mindig szorongással terhelt. A nálunk csak néhány éve ismert orosz klasszikus, Alekszandr Szuhovo-Kobilin műve, a *Tarelkin halála*, egyenesen félelmetes. Legalábbis elsőrendű előadásban az.

A Nemzeti Színházé ilyen előadás. A két *Székely — Gábor*, a rendező és *László*, a színpadtervező — *Vágó Nelly* jelmeztervezővel eredményes együttműködésben, mindehhez néhány színészi telitalálat révén, borzongató cselekménysort és színházi látványt hozott létre. (Csak néhány hangfokozatot kell csillapítani!)

Szinte rajtakapja magát a néző, amikor nevet és hirtelen az az érzése keletkezik: jobban tenné, ha sírna, még jobban, ha menekülne, amíg lehet; mielőtt ennek az iszonyú rendszernek a bilincse elkerülhetetlenül összekattantja a csuklóit és beléfojtja a nevetést. A mű és az előadása parancsolóan hozza előtérbe a gyötrő gondolatot: mennyi megaláztatás és kínszenvedés ment végbe, amíg egy ilyen kétségbeesett, keserű komédia született, amely azután természetesen évtizedekig nem kerülhetett színpadra. Századunk meghatározó történelmi eseménysora újabb igazolásának az érzése járja át mélyen az embert: igen, el kellett jönniük e szörnyű Oroszország forradalmainak, előbb két, majd tizennégy évvel Szuhovo-Kobilin halála után.

A frappáns hatás — mint minden jó színházi hatás — összetett elemek együttes eredménye, ahogy már elöljáróban iparkodtam érzékeltetni. Nem csak nehéz, hanem lehetetlen elválasztani a rendező érdemét a szenikusokétől mindjárt az indítás pillanatában. Szinte belül is görnyedtté tiport, körmölő csinovnyikok sora elől, átlósan, egy rideg falpárhuzam közé szorítva, hátul a végtelen érzetét keltő nyitottság, Oroszország. Kavargó hóvihar, középütt egy uralkodó pozícióba helyezett íróasztal mögött valaki, aki hatalmasnak hiheti magát. Ez utóbbit — bizarr és pazar komikum — esernyő óvja, védi a vihar támadásától.

A viszonylagos részletezéssel az előadás eltalált stílusát, mozgóképi igénnyel is beszédes kifejezésrendszerét kívánom érzékeltetni. Ilyen az egész. „Szimpla" és rettenetes. A minden irányban gigantikus Raszplujev megbízott körzeti rendőrbiztosnak nem a rosszaságától, nem is a butaságától kell félni, hanem a helyzetétől. Természetes, hogy csak üthet, másküllönben őt ütik — ilyen a rendszer. Varravin tábornok is csak lophat — ilyen a rendszer. És reszkethet állandóan — ezt is azért, mert ilyen a rendszer. Tarelkin egész csele, Gogolt nagyon is idéző álhalála pontosan erre épül.

Az elsőrendű előadás kitűnő alakításai közül nagy hangsúllyal emelem ki a már Kaposvárott ismételten kitűnt *Kun Vilmosét* (címszerep), aki hét éve, az ottani emlékezetes előadásban már találkozott a mű egy másik szerepével. *Vajda László* (Raszplujev) ugyanezzel. *Benedek Miklós* egyik legjobb alakítása színházában ez a mostani (Varravin — Polutatarinov), akárcsak *Gelley Kornél* kétségbeesett „Óh" kerületi rendőrkapitánya. *Sinkó László* a megírtnál is több lehetőséget fedezett fel Csvankin földbirtokos szerepében. Epizódja kimagasló. És akire legalább ugyanez a jelző kívánkozik: a csúf Mavrusa szakácsnőként tökéletesen, a szó szoros értelmében „újjá"-született *Berek Kati*.

Miskolc

A tribádok éjszakája

Jelentős színházi eseményről késve is illő és indokolt megemlékezni. Kötelességünk rögzíteni — egyébként nem első ízben —, hogy Miskolc végképp felzárkózott tartalmasságukkal, érdekességükkel figyelmet keltő színházaink közé. Örömmel elegy meglepetéssel állapítható meg, hogy milyen lehetőségek vannak jelen társulatainkban — csak persze művészek kellenek, akik egyszer csak felismerik és képesek élni velük. Olykor éppen a magukban rejlő lehetőséggel.

Miskolc már tavaly „fenyegetett" efféle betöréssel (Tartuffe, A szecsuáni jólélek stb.) — szerencsére meg is valósította.

A svéd *Per Olov Enquist: A tribádok éjszakája* című darabjának a budapesti Játékszínben történt újabb, sikeres bemutatósorozatocskája (négy előadás) teszi időszerűvé a megemlékezést. (Mind több fővárosi vendégjáték kell — érezhetően használ színházi életünknek.) A kritikák az évad elején meglehetős egyöntetűséggel állapították meg, hogy az előadás színházművészetünk számottevő eseménye. Affektált lihegés, a negatívnál nem kevésbé ártalmas pozitív túlzás nélkül leszögezhetjük, szerintünk is az. *Csiszár Imre* rendező — és ezúttal színpadtervező — hivatása legfőbb erényével nyúlt a drámaíró Strindberg életdrámáját feldolgozó műhöz: rendezése nem érdekességkeresés — az érdekességet rábízza a műre. Nem is ötletsokaság — szolidabb és fontosabb ennél: elmélyült értelmezés, színészvezetés.

És ezzel nemcsak olyan markáns egyéniségeket juttat lehetőségük maximumához, mint a kivételes tehetségű *Blaskó Péter*, az óriás főszerepben és *Tímár Éva*, csaknem ilyen igényű alakjában. Felejthetetlen lélekábrázolással keltik életre hajdan élt emberek színpadi drámává tömörített életdrámáját (azt is igazolva, hogy lám, mégiscsak itt valahol van a színészművészet lényege). Igényes játékuk messze űzi bármiféle „intimkedésnek" még az árnyékát is — holott a téma igencsak intim, rossz alakítók birtokában egyenesen obszcén. Eddigi pályájának első, általam meggyőzőnek érzett emberábrázolásához ér *Szerencsi Éva* is (bár Strindberg szellemi ellenfele erősebb egyéniséget kívánna). Megpróbál még csúnya is lenni — ez azonban nála elég reménytelen. A korlátoltságnak a figurában fenyegető túlzásain okosan lesz úrrá *Matus György*.

Miskolc az évad egyik kimagasló előadásával gazdagítja színházművészetünket.

Rajk András

Hanglemezfigyelő

DÉVAI NAGY KAMILLA ÚJ NAGYLEMEZE

Televíziós portréjának én voltam a műsorvezetője tavaly. Azzal kezdtem, hogy Dévai Nagy Kamillának már a neve is muzsikál, hisz kimondásakor a magas és a mély magánhangzók váltakozása szinte szabályos dallamíveket ír le... És muzsikál a szeme, a szája, az arca, a mozgása és a mozdulatlansága — egyszóval: muzsikál az egész lénye, szinte sugárzik róla a zene. Azaz, pontosabban szólva: nem róla, hanem belőle sugárzik a zene. Mintegy a sejtjeiből.

A gitáros lányok és fiúk igen elszaporodtak mostanság. Rávetik magukat a magyar lírára — és unalmassá pöngetik az izgalmas verseket. Van egy olyan érzésem, hogy a legunalmasabb zenét gitárral lehet produkálni. Költői művek színorgiáit képes egykedvű fakóvá uniformizálni egyfajta fantáziátlan játék az akkordokkal.

A gitár tehát leleplező hangszer. Csak annak a kezében válik lelkek elzsongítására, indulatok megnemesítésére szolgáló instrumentummá, aki telis-tele van invencióval. És Dévai Nagy Kamillából szinte kicsordul az invenció.

Új nagylemezének címe: Krónikás ének 1980-ból. Végeredményben az Egyetemi Színpadon 1979-ben bemutatott szerzői estjének rövidített anyagát tartalmazza ez a lemez. Ady Endre, Berzsenyi Dániel, Csanádi Imre, Deák Ferenc, Garai Gábor, Gál László, József Attila, Kalász László, Svetlana Makarovic, Szabó Lőrinc, Vas István, Vörösmarty Mihály, Weöres Sándor és Zelk Zoltán verseit dimenzionálta tovább muzsikával ez a csupadallam fiatalasszony. Melódiái nem botladoznak, hiszen a legbiztosabb talajon állt mindig és áll ma is: a magyar népzene talaján. Ez a talaj sohasem válik süppedékessé és ingoványossá: nemcsak állni lehet rá, de építkezni is. Dévai Nagy Kamilla művészetet épít rajta. Keresztúry Dezső írja róla a lemez borítóján: „Vállalkozása azért sikerült, mert soha nem szakadt el a maga természetes zenei érzékének és a sajátjává szervített ősi dallamkincsnek eleven forrásaitól".

EGY TRUBADÚR MAGYARORSZÁGON

Az első trubadúr, akinek a neve fennmaradt, a limousin dialektusban daloló Aquitániai Vilmos volt, a tizenegyedik és a tizenkettedik század fordulóján. Az utolsó „nyilvántartott" trubadúrnak Guirot Riquier-t mondhatjuk a tizenharmadik század végén. Másfél—két évszázadra tehető tehát a trubadúrlíra virágzásának ideje. Főleg francia és spanyol földön működtek a középkor világi lírájának és zenéjének e sokat mozgó mívelői, egyik udvarból a másikba vándorolván, olyannyira, hogy némelyik dalnoknak még ma is vitatott a nemzeti hovatartozása. Raimbaut de Vaqueyras műveit például olasz antológiákban éppúgy megtalálhatjuk, mint franciákban. Bernard Marti pedig hol spanyol, hol francia „felségjelzéssel" bukkan fel a különféle gyűjteményekben.

Egy francia (vagy spanyol?) vándorénekes hozzánk is elvetődött. A neve Peire Vidal, a tizenkettedik század végén működött. V. Raimund toulouse-i gróf szolgálatában állt először, később Marseille-ben tűnt fel, majd II. Alfonz aragóniai uralkodó udvarában kötött ki. Constanza hercegnő, aragóniai Alfonz leánya III. Béla fiának, Imre hercegnek lett a felesége, így Peire Vidal is Magyarországra került, mintegy a királylány hozományának részeként... Ben viu a gran dolor kezdetű éneke történészeinknek is forrásmunkául szolgálhatott, hiszen részletesen szól benne a magyar udvari életről. Peire Vidal innét is továbbvándorolt: Dél-Franciaországban, Lombardiában és Ciprus szigetén bukkant még fel, míg végül nyomtalanul eltűnt.

A művészetben viszont hagyott nyomot, s — itteni évei jóvoltából — a magyar kultúrában is, nagyon helyes volt tehát a Magyar Hanglemezgyártó Vállalat részéről, hogy tizenhárom szerzeményét közkinccsé tette most. A gondos szerkesztésért és a dallamok szakszerű rekonstruálásáért Falvy Zoltánt illeti dicséret, aki a megszólaltatásból is részt vállalt Sebestyén Mártával, Laczó Andrással és Sebő Ferenccel egyetemben. A kíséretet a Fraternitas Musicorum tagjai látják el.

Baranyi Ferenc

Színházműsor

Erkel Színház: A világ teremtése (de. 11), A végzet hatalma (Ilosfalvy Róbert m. v., 7), **Nemzeti Színház:** Troilus és Cressida (7), **Népszínház — Várszínház:** Margarida asszony (7), **Népszínház — Józsefvárosi Színház:** Bolond vasárnap (7), **Madách Színház:** Az ember tragédiája (F. b., 7), **Ódry Színpad:** Kései találkozás (8), **Vígszínház:** Minden jó, ha a vége jó (7), **Pesti Színház:** Váltóőrök (7), Rimbaud (éjjel fél 11), **Operettszínház:** Csárdáskirálynő (du. fél 3), Gálaest (7), **József Attila Színház:** Szemenszedett igazság (Postás b. 3. ea., fél 3), Pajzán históriák (7), **Thália Színház:** Thyl Ulenspiegel (7), **Mikroszkóp Színpad:** Hogyan? Tovább!! (fél 9), **Radnóti Miklós Színpad:** Concerto (7), **SZKÉNÉ Színház:** a Binder Quintett koncertje (7), **Játékszín:** Egerek és emberek (7), **Ódry Színpad Kamaraterem:** Gellérthegyi álmok (du. 3), **Bábszínház — Népköztársaság útja:** A titokzatos jóbarát (du. 4), **Jókai tér:** Varjúdombi meleghozók (du. fél 3), **Budapesti Gyermekszínház:** Sziporka és a Sárkány (de. fél 11), a csodálatos jávorfák (du. 3), **Zeneakadémia:** Mesélő muzsika A/3 és B/3., (de. fél 11 és du. 4), Gustav Leonhardt és a Kuijken-együttes hangversenye (Évszázadok muzsikája 6., fél 8), **Fővárosi Nagycirkusz:** Jubileumi gálaműsor (du. fél 4 és fél 8).

Képzőművészet és urbanizáció

Csongrádi beszélgetés a környezetformálásról

Nagy újság járja ezekben a napokban Csongrádon: elkészült a város második monumentális képzőművészeti alkotása, *Konfár Gyula* Munkácsy-díjas festőművész közel 300 négyzetméteres üvegmozaikja. Az első ilyen jellegű munkát, *Németh József* freskóját tavaly avatták fel; a mesterien komponált, nagyméretű falkép a város őslakosságát képező egykori földmunkások küzdelmes életének állít emléket a tanácsház nagytermében. Konfár Gyula műve Csongrád egyik friss keletű létesítménye, a Faipari Szakközépiskola auláját díszíti.

Két ilyen igényes, országos viszonylatban is számottevő képzőművészeti beruházás rövid fél esztendő alatt — vajon mit jelent, mit jelképez ez a mindössze 22 ezer lakost számláló Csongrád életében? Erről kérdezzük *Oláh Ferencet*, a városi tanács művelődési osztályának vezetőjét;

— Bizony, nem kevesebbet, mint egy falusias mezőváros urbanizálódását, a gyors ütemű gazdasági, társadalmi és kulturális civilizálódást. Közismert, hogy Csongrád a két világháború között Magyarország legszegényebb és legelmaradottabb települései közé tartozott; lakói többnyire kubikosként keresték kenyerüket a Tisza szabályozásánál, vasúti építkezéseken. A felszabadulás sokban változtatott ezen a helyzeten, ám a város paraszti jellege csaknem a hatvanas évekig változatlan maradt. Az ekkor kezdődő nagyszabású iparosítás, a vasgyár, a bútorgyár, egy fűtőberendezéseket gyártó üzem, majd a MIRKÖV egy részlegének idetelepítése rövid néhány éven belül átformálta Csongrád arculatát; komoly munkásbázis jött létre, amely egyre sürgetőbbé tette az urbanizálódást, a város közművesítését, rendezését. Legelőbb a városközpont rekonstrukciójára került sor, amit néhány külső kerület rendezése, köztük egy teljesen új városnegyed, a bökényi lakótelep kiépítése követett. Szó ami szó: a városrendezéssel a régi parkos-ligetes Csongrád eltűnt, közterek, középületek jöttek létre — ezek díszítése pedig új típusú, közösségi jellegű műalkotásokat követelt.

— Körülbelül hány köztéri alkotás található ma Csongrádon?

— Ha jól számolom, 8—10. Egy régebbi hősi emlékművet s egy parkszobrot leszámítva, valamennyi az V. ötéves terv létesítménye. Mind a megye, mind a kulturális kormányzat messzemenően megértette és támogatta „városszépészeti" törekvéseinket, így jutottunk többek között *Tóth Béla* kubikosemlékművéhez, *Veszely Jelena és Sass Veronika* játszóplasztikáihoz, *Borsody László* kerámikusművésznek a városi rendelőintézet modern vonalaihoz igazodó, térplasztikájához — és a már említett két murális munkához is. A VI. ötéves tervben — elgondolásaink szerint — „szoborparkunk" új egységekkel bővül; ezek egyik legszebbike bizonnyal *Szervátiusz Jenő* Életfája lesz.

— Gondolom, ezt a fejlesztést a város nyilván összekapcsolja a művészeti kultúra népszerűsítésével, a művészeti élet megszervezésével?

— Természetesen. Ennek elősegítésére kezdeményeztük például a csongrádi művésztelepet, amelynek keretében főként tehetséges fiataloknak biztosítunk megfelelő munka- és kiállítási lehetőséget. A telep immár ötödik esztendeje áll fenn; augusztusi kiállítása a város jelentős művészeti eseménye. Tervezzük, hogy a városi művelődési központban működő kiállítóterem mellé építünk egy újabbat is a hamarosan megnyíló állandó múzeum keretében — ezt nemcsak a helyi lakosság, de Csongrád nyári idegenforgalma is igényli. Hivatásos művész pillanatnyilag egy él Csongrádon, *Aranyi Sándor* festő; most tárgyalunk a kubikosszobor alkotójának, *Tóth Bélának* itteni letelepedéséről. Városvezetésünk tisztában van a művészet, a kultúra mindenkori jelenlétének fontosságával, közérzetet, termelést serkentő erejével.

Konfár Gyula újonnan elkészült mozaikja
Danis Barna felvétele

— Mi a véleménye Konfár Gyula mozaikjáról?

— A január végén elkészült művet — már hivatalból is — többször is megtekintettem, s minden tekintetben sikerült alkotásnak tartom. Az aratási ünnepséget ábrázoló mű már témájánál fogva is szerencsésen ízesül városunk jellegéhez, s magas szinten utal az őt körülvevő épület rendeltetésére. Figurális megoldása, realista szemlélete külön öröm számunkra, így nemcsak mint dekoráló elem, de mint tudatformáló alkotás is kifejtheti hatását. Számítunk is erre a hatásra, hisz az élettel és a művészettel most ismerkedő fiatalok szemlélik nap mint nap. A végleges megítélés tisztét mindenesetre a kritikára hagyom: egy-két éves munkával készült alkotást igazán körültekintően amúgy is csak szakmabeliek tudnak kvalifikálni. Mindenesetre: bízom abban, hogy nekik is tetszeni fog.

— Ezt a vélekedését magam is osztom.

Tasnádi Attila